

ปาฐกถาพิเศษ
เรื่อง
“สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน”

โดย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ประเวศ วะสี

วันศุกร์ที่ 3 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30 – 16.30 น.

ณ ศูนย์ประชุมวายุภักษ์

โรงแรมเซ็นทารา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ แจ้งวัฒนะ

จัดโดย

คณะอนุกรรมการด้านการไกล่เกลี่ย

ใน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

ปาฐกถาในสัมมนาวิชาการ “การสร้างกลไกการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”

จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ณ โรงแรมเซ็นทารา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์

๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

๑.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกับการทำงานเชิงนโยบาย

เนื่องจากความท่วมท้นของการร้องเรียนเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนต้องระมัดระวังไม่ให้ถูกดึงหรือผลักดันเข้าไปสู่การเป็นคู่ขัดแย้ง การที่จะทำงานให้ได้ผลมากต้องทำงานเชิงระบบ นโยบายเป็นส่วนหนึ่งของระบบ คณะกรรมการควรเป็นองค์กรนโยบายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบสิทธิมนุษยชนว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง เชื่อมโยงกันอย่างไร ลักษณะของสภาพสิทธิมนุษยชนในอุดมคติเป็นอย่างไร ความเป็นจริงขณะนี้เป็นอย่างไรร่องว่างระหว่างสภาวะอุดมคติกับความเป็นจริงเกิดจากเหตุอะไร ทำอย่างไรจะลดช่องว่างระหว่างสภาวะอุดมคติกับความเป็นจริง ใครจะต้องทำอะไร

ตรงใครจะต้องทำอะไรนี่จะเป็นเรื่องนโยบายแล้ว เช่น รัฐบาลจะต้องทำอะไร รัฐสภาจะต้องทำอะไร กระทรวงทบวงกรมต่างๆ ระบบความยุติธรรม มหาวิทยาลัย ชุมชนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ สื่อมวลชน

โดยสรุปเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องใหญ่ ทุกภาคส่วนในสังคมต้องมีส่วนร่วม (All for Human Rights) ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของคณะกรรมการตามลำพัง ซึ่งจะทำให้ไม่ไหว หรือเข้าไปทำเฉพาะบางส่วน การที่สำนักงานคณะกรรมการจะรับเรื่องร้องเรียนหรือมีบทบาทใกล้เคียงข้อพิพาท ก็ต้องถือว่าเป็นจุดสัมผัสกับปัญหา ไม่ใช่เรื่องทั้งหมด สำนักงานคณะกรรมการควรสร้างความเข้าใจระบบสิทธิมนุษยชนและแสดงให้เห็นว่าใครจะต้องทำอะไร สื่อสารเรื่องทั้งหมดสู่สังคม ประสานงานให้ฝ่ายต่างๆ เข้าใจบทบาทของตน และลงมือทำงานให้องค์ประกอบต่างๆ ของระบบสิทธิมนุษยชนเชื่อมต่อกัน ประดูการประกอบเครื่องรถยนต์ เมื่อประกอบเครื่องสมบูรณ์ รถยนต์ก็วิ่งไปสู่เป้าหมายได้ หน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติคือ ประสานให้มีการประกอบเครื่องระบบสิทธิมนุษยชนแห่งชาติให้สมบูรณ์ ให้ระบบเอื้ออำนวยต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เพราะมีการเคารพสิทธิมนุษยชน และมีวิธีแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

ระบบสิทธิมนุษยชนเชิงรุก

เช่นเดียวกับระบบสุขภาพ มีระบบตั้งรับกับระบบรุก ระบบตั้งรับคือรอให้สุขภาพเสีย แล้วค่อยทำการรักษา ซึ่งเสียหายมากและทำไม่ไหว ระบบรุกคือการสร้างสุขภาพดีให้มากที่สุด ซึ่งให้ประโยชน์มหาศาล ทำให้ภาวะซ่อมสุขภาพเหลือน้อย และเปิดโอกาสให้ทำได้ด้วยคุณภาพ

ระบบสิทธิมนุษยชนเชิงตั้งรับคงรับมือไม่ไหว เพราะปัญหาท่วมท้น ระบบสิทธิมนุษยชนเชิงรุกคือการเสริมสร้างสังคมที่มีระบบการเคารพสิทธิมนุษยชนมากที่สุด เป็นสังคมแห่งการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนน้อยที่สุด ทำให้ลดภาระการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน เปิดโอกาสให้ทำด้วยคุณภาพสูงขึ้น

ในการพัฒนาระบบสิทธิมนุษยชนเชิงรุก จะทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเห็นประเด็นเชิงนโยบายจำนวนมาก และสามารถทำงานเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อให้ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้ามาสานสัมพันธ์การปฏิบัติ หรือให้ฟันเฟืองของเครื่องจักรทางสังคมทำงานสัมพันธ์กัน นำไปสู่การเกิดขึ้นของสังคมที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติสามารถตั้ง สถาบันวิจัยและพัฒนา ระบบสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นสถาบันขนาดเล็กแต่มีประสิทธิภาพสูง โดยแสวงหาคนเก่งๆ ในการทำงานเชิงระบบเข้ามาทำงานประมาณ ๓-๕ คน และมีบุคลากรสนับสนุนจำนวนตามสมควร สถาบันนี้จะเป็เครื่องมือให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทำงานใหญ่เชิงรุก ไม่ติดอยู่เฉพาะการตามแก้ไขข้อพิพาทเป็นรายๆ

ระบบสังคมสันติสุข – ระบบสิทธิมนุษยชน

สิ่งสูงสุดคือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หรือสังคมสันติสุข

ความเป็นธรรมคือปัจจัยสำคัญที่สุดในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

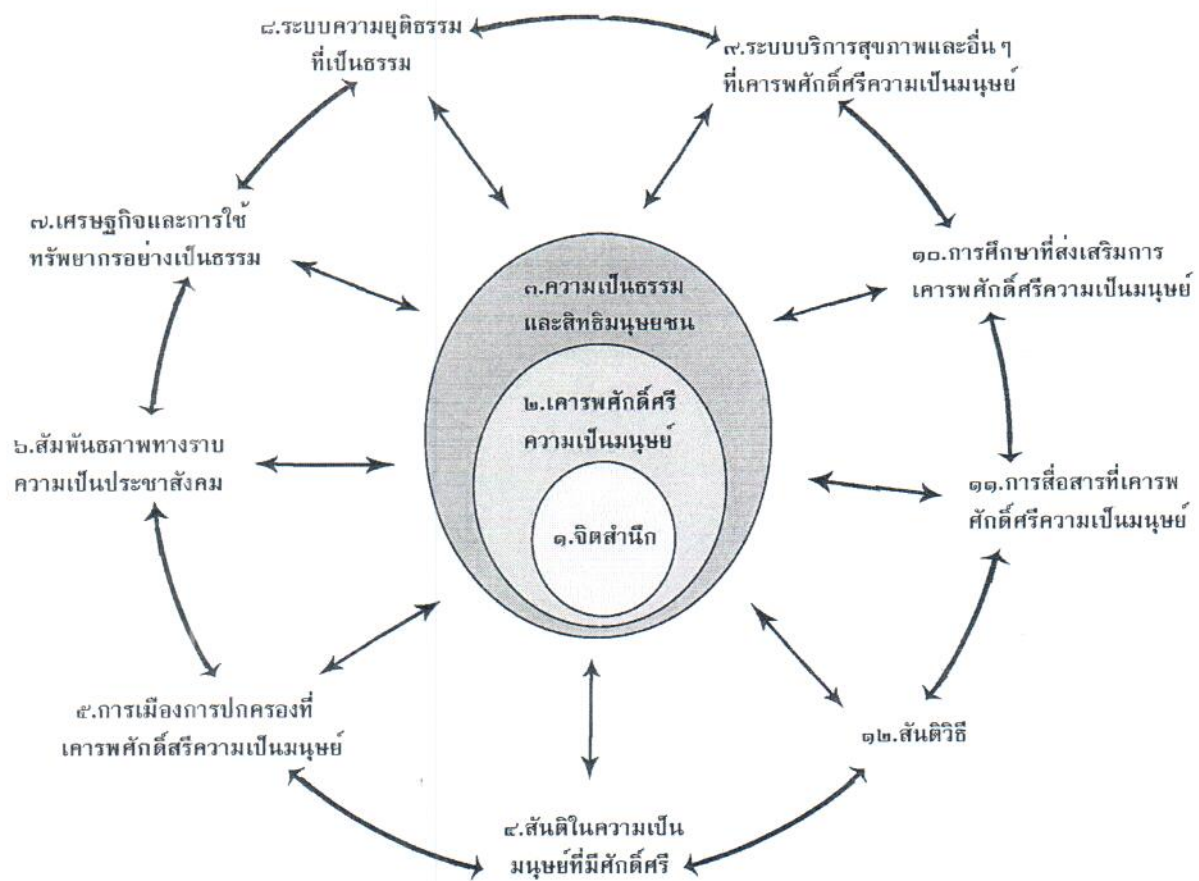
เบื้องลึกของความเป็นธรรมคือ การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน นี่คือศีลธรรมพื้นฐานทางสังคมที่นำไปสู่สิ่งที่ตั้งงามต่าง ๆ

ลึกลงไปจากการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนก็คือจิตสำนึกใหญ่ คนที่มีจิตสำนึกเล็กและแคบก็จะเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง แล้วเข้าไปสู่ความบีบคั้นทั้งในตนเองและกับผู้อื่น จิตสำนึกใหญ่หมายถึงการขยายความรู้ไปสู่สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงว่าเราไม่ได้เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง คนอื่นและสิ่งอื่นก็มีคุณค่าด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น จิตสำนึกใหญ่เป็นคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ที่สัตว์ไม่มี โดยชีววิทยาคนก็เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง คนที่มีจิตใจคับแคบต่ำเตี้ยก็ยังคงเป็นสัตว์ คนที่มีจิตใจสูงก็เป็นมนุษย์ ศักยภาพสูงสุดของความเป็นมนุษย์คือการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางจิตสำนึก จากจิตสำนึกเล็กเป็นจิตสำนึกใหญ่ คนที่มีจิตสำนึกใหญ่จะมีความเป็นอิสระ มีความสุข และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อคนอื่นและสิ่งอื่น สัมพันธภาพที่ดีเกิดจากการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

เหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบของระบบสิทธิมนุษยชนที่สัมพันธ์กันทำนองอิทัปปัจจยตามีได้ ๑๒ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ และตามรูปข้างล่าง

(๑) จิตสำนึก จิตสำนึกเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรม ถ้าจิตสำนึกเล็กมองเห็นคับแคบแยกส่วน เอาตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่คำนึงถึงคนอื่นและสิ่งอื่น ไม่เคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน การมีจิตสำนึกใหม่ หรือจิตสำนึกใหญ่ เป็นของจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ

(๒) การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน นี้เป็นศีลธรรมพื้นฐานทางสังคมและเป็นรากฐานของความเป็นธรรม และการเคารพสิทธิมนุษยชน เกิดมาจากการมีจิตสำนึกใหญ่ การขาดการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันทำให้ขาดความเป็นธรรม และการเคารพสิทธิมนุษยชน

รูปที่ ๑ ระบบการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม หรือระบบสิทธิมนุษยชน

(๓) ความเป็นธรรมและการเคารพสิทธิมนุษยชน เป็นปัจจัยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติหรือสังคมสันติสุข การขาดความเป็นธรรมและการเคารพสิทธิมนุษยชนเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติหรือสังคมสันติสุข

(๔) สิทธิในความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี ชีวิตของคนแต่ละคนมีค่ายิ่ง ควรจะได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพ ทุกคนควรมีสติในความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี ไม่ควรจะเป็น

พลเมืองชั้น ๒ พลเมืองชายขอบ พลเมืองที่ถูกทอดทิ้ง หรือถูกเหยียดหยามด้วยประการใด ๆ ความสำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองจะให้ความสุขอย่างล้ำลึก และปลดปล่อยตนเองไปสู่ศักยภาพ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันนำไปสู่ระบบการอยู่ร่วมกันที่เจริญ

(๕) การเมืองการปกครองที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคน นี่คือการระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ระบอบเผด็จการทุกรูปแบบไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ถ้าปราศจากศีลธรรมพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ประชาธิปไตยก็ยังคงเป็นเพียงรูปแบบหรือประชาธิปไตยเทียม หากใช้ประชาธิปไตยแท้ไม่ ระบบการปกครองที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันต้องกระจายอำนาจไปให้ประชาชนปกครองตนเองให้มากที่สุด ชุมชนท้องถิ่นต้องสามารถจัดการตนเอง

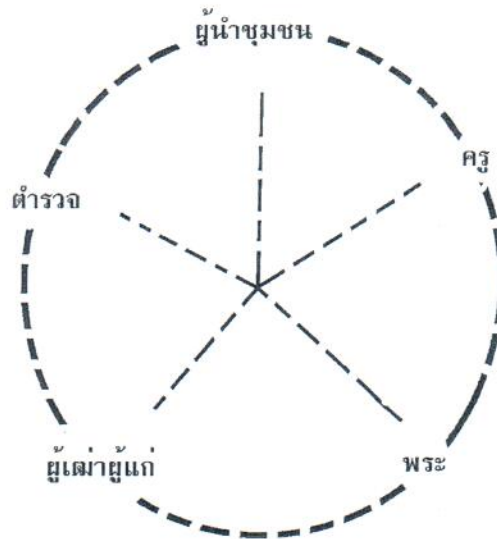
(๖) สัมพันธภาพทางราบและความเป็นประชาสังคมหรือสังคมเข้มแข็ง ในสังคมทางตั้ง (Vertical Society) หรือสังคมที่สัมพันธ์กันด้วยอำนาจจากบนลงล่าง เป็นสังคมที่ไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียม ความเหลื่อมล้ำและการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะมีมาก สังคมไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ลักษณะของสังคมที่เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งก็คือการเป็นสังคมทางราบ (Horizontal Society) ที่ผู้คนมีความเสมอภาค ภราดรภาพ และเข้ามารวมตัวร่วมคิดร่วมทำกันเป็นอันมากในพื้นที่ของสังคม สังคมทางราบเป็นสังคมเข้มแข็งหรือประชาสังคม ในสังคมชนิดนี้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนน้อย มีความยุติธรรมมาก และสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี อะไรที่เป็นทางตั้งมีความโน้มเอียงว่าจะขาดความเป็นธรรม อะไรที่เป็นทางราบจะมีความเป็นธรรมมากกว่า เช่น ระบบความยุติธรรมทางตั้งกับระบบความยุติธรรมชุมชน

ระบบความยุติธรรมที่เป็นทางการเป็นความยุติธรรมทางตั้ง คือตำรวจจับส่งอัยการส่งศาล ศาลตัดสิน ในระบบนี้ยากที่คนจนจะได้รับความยุติธรรม เพราะไม่มีเวลา ไม่มีเงิน ไม่มีโอกาสที่จะไปสู้คดี ในระบบนี้ชาวบ้านจะเกลียดตำรวจมาก เพราะเห็นว่าใช้อำนาจโดยไม่เป็นธรรม ความยุติธรรมชุมชนหมายถึงมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำระหว่างคนหลายฝ่าย

เช่น ผู้นำชุมชน ครู พระ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ในการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำจะมีทางออกที่ดีกว่าการตัดสินใจด้วยอำนาจ

ระบบความยุติธรรมทางตั้ง

ระบบความยุติธรรมชุมชน
ระบบทางราบที่มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ

ตำรวจคนเดียวกันเมื่ออยู่ในโครงสร้างทางตั้งจะเป็นที่เกลียดชังของชาวบ้าน แต่เมื่ออยู่ในโครงสร้างทางราบจะเป็นที่รัก โครงสร้างอำนาจทำให้คนเกลียดกัน เพราะขาดความเสมอภาคในอำนาจในโครงสร้างทางราบเพราะมีความเสมอภาค จึงเกิดภราดรภาพและปัญญาร่วม

สัมพันธภาพทางราบ หรือความเป็นชุมชน หรือประชาสังคม หรือสังคมเข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยสำคัญของสังคมสันติสุข

(๗) เศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การแย่งชิงทรัพยากรนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนมากที่สุด มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิต การมีชีวิตต้องใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ในยุคโบราณชาวบ้านมีสิทธิโดยธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรรอบตัว ต่อมาเมื่อมีรัฐและรัฐรวมศูนย์อำนาจมากขึ้น รัฐถือว่าทรัพยากรเป็นของรัฐไม่ใช่ของ

ประชาชน แล้วแต่รัฐจะจัดให้ใครใช้หรือไม่ให้ใช้ ปรากฏว่ารัฐไม่สามารถจัดการการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ดังเช่น ชาวนาต้องใช้ที่ดินทำกินกลับไม่มีที่ดิน คนไม่ได้ใช้ที่ดินกลับมีที่ดินจำนวนมาก ชาวบ้านถูกดำเนินคดีในข้อหาบุกรุกที่ดินของตนเอง เพราะความพิกลพิการในกลไกทางกฎหมาย โครงการพัฒนาใหญ่ๆนำไปสู่ความขัดแย้งเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร เช่น การสร้างเขื่อน การทำเหมือง การทำโรงไฟฟ้า ตรงนี้เป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่ยากต่อการคลี่คลาย เช่น การแสวงหาแหล่งพลังงานมีความจำเป็นสำหรับเมืองและภาคอุตสาหกรรม แต่การผลิตพลังงานไม่ว่าจะโดยพลังน้ำ ถ่านหิน และนิวเคลียร์ ล้วนรบกวนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ความขัดแย้งเรื่องนี้นำไปสู่ความรุนแรงและการสูญเสียชีวิตกันมาแล้ว กระบวนการชุมชนเรียกร้องว่าชุมชนควรมีสิทธิในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นสิทธิที่มาก่อนตามธรรมชาติ แต่รัฐมาริบไป

(๘) ระบบความยุติธรรมที่เป็นธรรม สังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำมาก ความเหลื่อมล้ำมีหลายมิติ เช่น ความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความเหลื่อมล้ำทางการเข้าถึงความยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำในการได้รับการบริการ ยังมีช่องว่างระหว่างความถูกกฎหมายกับความถูกต้องเป็นธรรม มีความจำเป็นต้องปฏิรูประบบความยุติธรรม ให้ความยุติธรรมกับความเป็นธรรมซ้อนทับกันมากที่สุด เป็นสิทธิของคนทุกคนที่จะได้รับความยุติธรรมและความเป็นธรรม

(๙) ระบบบริการสุขภาพและบริการอื่น ๆ ที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ระบบรัฐบาลการเป็นระบบรวมศูนย์อำนาจที่ไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนที่มารับบริการ การพัฒนาจิตสำนึกของบุคลากรและโครงสร้างของระบบบริการให้เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรม และสิทธิมนุษยชน จะทำให้ทั้งหมดมีศักดิ์ศรี

(๑๐) การศึกษาที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การศึกษาควรจะเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หรือระบบสิทธิมนุษยชน ตั้งแต่ข้อ ๑ คือ

จิตสำนึกถึงข้อ ๑๖ คือสันติวิธี แต่การศึกษาที่ผ่านมาเน้นแต่การท่องวิชา กลับเป็นเครื่องทำลายศีลธรรมพื้นฐานโดยไม่รู้ตัวคือลูกชาวบ้าน เมื่อมาเข้าเรียนยิ่งนานเข้าก็ยิ่งดูถูกคนเล็ก คนน้อยคนยากคนจน นั่นคือไม่เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เพราะเห็นแต่ความสำคัญของความรู้ในตำรา ไม่เห็นความสำคัญของความรู้ในตัวคน ถ้าเราเคารพแต่ความรู้ในตำรา คนส่วนน้อยเท่านั้นที่จะมีเกียรติ คนส่วนใหญ่จะไม่มีเกียรติ แต่ถ้าเราเคารพความรู้ในตัวคน คนทั้งหมดจะมีเกียรติ เพราะทุกคนมีความรู้ในตัว ซึ่งได้มาจากการทำงานและประสบการณ์ชีวิต

ควรมีการปฏิรูปการเรียนรู้ จากการเรียนรู้ที่เอาตำราเป็นตัวตั้ง เป็นเอาความจริงของชีวิตเป็นตัวตั้ง ส่วนสำคัญของการเรียนรู้โดยเอาการเรียนรู้ ความจริงของชีวิตเป็นตัวตั้งคือการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive Learning through Action) ในสถานการณ์จริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) คือเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ วิธีคิด จิตสำนึก อันเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการอยู่ร่วมกันด้วยสันติวิธี หรือระบบสิทธิมนุษยชน ตามรูปที่ ๑

(๑๑) การสื่อสารที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การสื่อสารที่ดีจะเป็นเครื่องมือพัฒนา ทุกๆข้อในรูปที่ ๑ ตั้งแต่จิตสำนึกจนถึงข้อ ๑๒ สันติวิธี ขณะนี้การสื่อสารที่ไม่เคารพสิทธิ ความเป็นมนุษย์ของคนอื่นมีอยู่อย่างแพร่หลาย ควรมีการปฏิรูปการสื่อสารให้เป็นเครื่องมือของการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

(๑๒) สันติวิธี ถ้ามีการพัฒนาอย่างถูกต้องตั้งแต่ข้อ (๑) ถึงข้อ (๑๑) จะเกิดระบบการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม หรือสังคมสันติสุข มีกรณีพิพาทน้อย แต่ถ้าตรงข้ามก็จะมี ความขัดแย้งและรุนแรง ยิ่งใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ยิ่งมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ประเทศ ต้องมีความสามารถในการใช้สันติวิธีในการคลายความขัดแย้ง

๔.

สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน

สันติวิธีในเชิงระบบคือสิ่งที่กล่าวไปแล้วในตอนที่ ๓ คือสันติวิธีหรือหนทางแห่งสันติสุขที่มีองค์ประกอบต่างๆตั้งแต่จิตสำนึกไปจนถึงการสื่อสารที่ดี ความถูกต้องทั้งหมดเป็นการเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่สังคมสันติสุข หรือสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชนที่สุด ทำให้เกิดสันติภาวะ ทั้งหมดจึงเป็นสันติวิธี

สันติวิธีในฐานะวิธี หรือ Methodology หมายถึงวิธีคลายขัดแย้งไม่ให้ดำเนินไปสู่ความรุนแรง

สังคมสมัยใหม่เต็มไปด้วยความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง ซึ่งไม่ใช่เรื่องใครถูกใครผิดที่ตัดสินได้ง่ายๆ เช่น เรื่องการผลิตไฟฟ้า โครงสร้างก็คือ เมื่อความเป็นเมืองมีขนาดใหญ่ขึ้น มีธุรกิจขนาดใหญ่ มีโรงงานอุตสาหกรรม มีความต้องการใช้ไฟฟ้ามากขึ้น ฝ่ายผลิตไฟฟ้าก็มีหน้าที่ที่จะต้องหาวิธีผลิตมาสนองความต้องการ ไม่ทำก็ไม่ได้ แต่ไม่ว่าด้วยวิธีใดก็ตาม เช่น สร้างเขื่อน โรงไฟฟ้าถ่านหิน โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ จะกระทบสิ่งแวดล้อม และกระทบความเป็นอยู่ของชุมชน ก็จะประสบการคัดค้านหรือต่อต้านจากนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้นำชุมชนเราจึงมักเห็นความขัดแย้งเป็นสามเส้า คือ ระหว่างภาคเอกชนที่ลงทุนโครงการขนาดใหญ่ ภาคประชาชนและนักพัฒนาเอกชน หรือเอ็นจีโอ กับภาครัฐผู้ดำเนินการตามกฎหมาย ซึ่งมักถูกกล่าวหาว่าเข้าข้างทุนขนาดใหญ่มากกว่าเข้าข้างคนเล็กคนน้อยคนยากคนจน

เนื่องจากรัฐมักเป็นคู่กรณีของความขัดแย้ง จึงใช้กลไกภาครัฐแก้ไขความขัดแย้งไม่สำเร็จ ต้องเป็นกลไกที่มีความเป็นอิสระ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรอิสระ จึงอยู่ในฐานะที่จะสร้างกลไก คลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะเรียกชื่อว่าเป็นสถาบันหรือคณะกรรมการหรืออะไรก็แล้วแต่ เน้นที่ความเป็นอิสระและสมรรถนะ

เนื่องจากความขัดแย้งมีมากและเป็นเรื่องยากๆต้องการความเชี่ยวชาญในการคลี่คลายสูง สำนักงานคณะกรรมการสิทธิฯ ควรทำงานเชิงนโยบาย คือ ส่งเสริมให้มีศูนย์แก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในมหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆจำนวนมากและมีสมรรถนะสูง สมรรถนะสร้างไม่ได้ด้วยการเรียนรู้ในทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง

คือปฏิบัติในการคลี่คลายความขัดแย้งในสถานการณ์จริง ในการปฏิบัติการจริงจะพบว่า การคลี่คลายความขัดแย้งทำไม่ได้ด้วยการ “ตัดสิน” แต่ต้องเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) ในสถานการณ์จริง การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริงเป็นเครื่องมือฝ่าความยากลำบากไปสู่ความสำเร็จ และเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) ถึงขั้นเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์วิธีคิดจิตสำนึก หรือความรู้สึกนึกคิดหมดทั้งเนื้อทั้งตัว

ยกตัวอย่างในหลักสูตร ๔ ส (เสริมสร้างสังคมสันติสุข) ที่จัดโดยสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ ๖ ซึ่งมีนักศึกษาที่มาจากขั้วอุดมการณ์ที่ต่างกัน เสือแดง เสือเหลือง เมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง กลับรักกันมาก และแสดงละครร่วมกันในเรื่อง “สถานีปลายทาง” หรือ The Last Station ดังที่เป็นข่าวอยู่

การปฏิรูปการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformative Learning) เป็นเครื่องมือการสร้างสังคมสันติสุขหรือสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน จึงควรทำความเข้าใจ และส่งเสริมให้เป็นปฏิปทาของสังคมไทย ถ้าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและบุคลากรทั้งหมดในสำนักงานทำความเข้าใจและส่งเสริมการใช้ Transformative learning (TL) TL จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน

๕.

สรุป

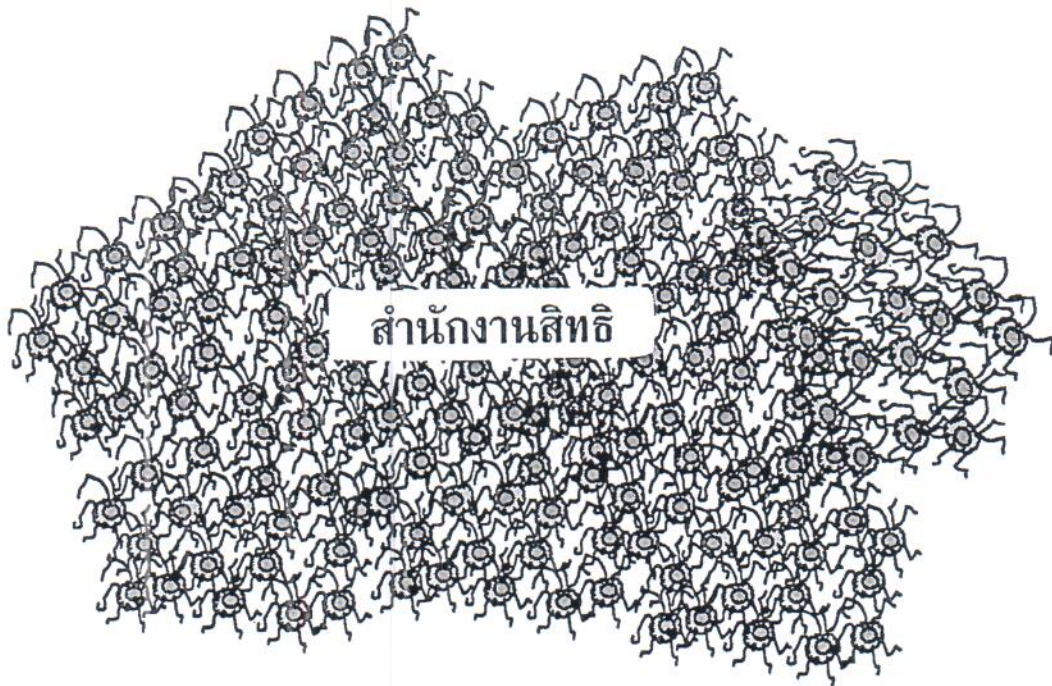
สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของความเป็นมนุษย์ เป็นมนุษยธรรม หรือธรรมแห่งความเป็นมนุษย์ โดยชีววิทยาคณิกเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง และมีธรรมชาติของความเป็นสัตว์อยู่ในตัว ดังที่สมองชั้นในสุดหรือดั้งเดิมสุดก็เป็นสมองสัตว์เลื้อยคลาน แต่คนมีสมองส่วนหน้าที่ต่างจากสัตว์อื่นๆ สมองส่วนนี้ทำหน้าที่เกี่ยวกับสติปัญญา วิจารณ์ญาณและศีลธรรม ความเป็นมนุษย์หรือความเป็นผู้มีจิตใจสูงทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ การเคารพความเป็นมนุษย์ของคนอื่นหรือสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของการมีจิตใจสูง หรือจิตใจของความเป็นมนุษย์หรือมนุษยธรรม

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงเป็นกลไกส่งเสริมความมีจิตใจสูงของสังคม หรือมนุษยธรรม หรือหัวใจของความเป็นมนุษย์อันเป็นหน้าที่ที่สำคัญยิ่ง

คณะกรรมการสิทธิควรทำหน้าที่เชิงนโยบาย ต้องระวังมิให้ถูกดึงเข้าเป็นฝักฝ่ายของความขัดแย้งซึ่งมีมาก การทำหน้าที่เชิงนโยบายต้องเห็นระบบทั้งหมด และให้คำแนะนำแก่ทุกภาคส่วนของสังคมในความถูกต้อง โดยใช้หลัก “สร้างนำซ่อม” คือทุกภาคส่วนต้องร่วมสร้างสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ให้ความขัดแย้งเหลือน้อยที่สุดและไม่ดำเนินไปสู่ความรุนแรง เพราะสังคมมีสมรรถนะที่จะคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธี แม้เพราะเหตุนี้คณะกรรมการสิทธิจึงควรพัฒนานโยบายให้มหาวิทยาลัยและสถาบันอื่นๆ ในสังคมมีสมรรถนะในการคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ในการทำรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนประจำปีพร้อมทั้งข้อเสนอแนะของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ควรพยายามดึงให้มหาวิทยาลัยและชุมชนท้องถิ่นทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมในการทำฐานข้อมูลปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ และในเรื่องต่างๆ ทั่วประเทศ การที่มหาวิทยาลัยทั้งหมดและชุมชนท้องถิ่นทั้งหมดมีส่วนร่วมในการทำฐานข้อมูลการละเมิดสิทธิมนุษยชน จะเป็นฐานให้องค์กรเหล่านั้นเข้ามาครุ่นคิดถึงสาเหตุ มาตรการในการป้องกัน และพัฒนาสมรรถนะในการคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยวิธีนี้สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะทำหน้าที่ชักทอให้เกิด

เครือข่ายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เครือข่ายประกอบด้วยบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน ที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในด้านใดด้านหนึ่ง เข้ามาเชื่อมโยงกันด้วยความสมัครใจ เครือข่ายจะมีชีวิต เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง ขยายตัวออกไปและเพิ่มคุณภาพขึ้นเรื่อยๆ

รูปที่ ๒ เครือข่ายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เมื่อเกิดเครือข่ายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิจะมีความสบายใจและคล่องตัว เพราะไม่ต้องไปบริหารองค์กรต่างๆ เหล่านั้น สมาชิกของเครือข่ายมีอิสระและบริหารตัวเอง เข้ามาเชื่อมโยงกันด้วยความสมัครใจ การเรียนรู้ร่วมกัน ความสุขและความสำเร็จที่เกิดขึ้นจะเป็นแรงจูงใจให้อยากเชื่อมโยงกัน สำนักงานคณะกรรมการสิทธิทำหน้าที่ประสานงาน เครือข่ายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะเป็นพลังแห่งความสำเร็จในการสร้างสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชนหรือสันติสังคม และเป็นสังคมที่มีสมรรถนะในสันติวิธี

สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน

ประเทศไทย
๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

การสัมมนาวิชาการ

“การสร้างกลไกการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทด้านสิทธิมนุษยชน”

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ภารกิจอันยิ่งใหญ่
ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สิทธิมนุษยชน = สิทธิของความเป็นมนุษย์

ความเป็นมนุษย์คือสิ่งสูงสุด

สังคมที่เคารพความเป็นมนุษย์

สันติวิธี {
 เชิงระบบ สังคมสันติสุข สังคมเคารพสิทธิ = สร้าง
 เชิงวิธีการ แก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธี = ช่อม

คณะกรรมการสิทธิฯ ทำงานเชิงนโยบาย

ระบบสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน

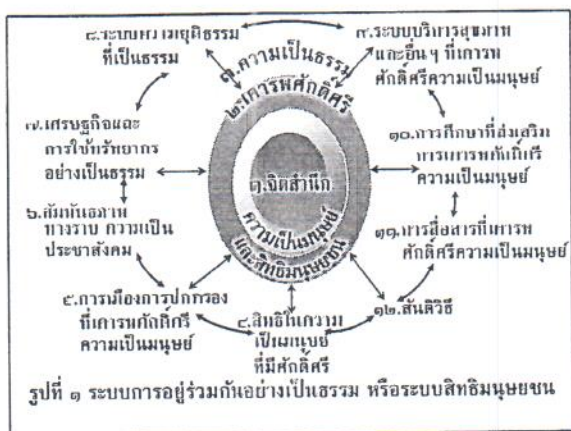
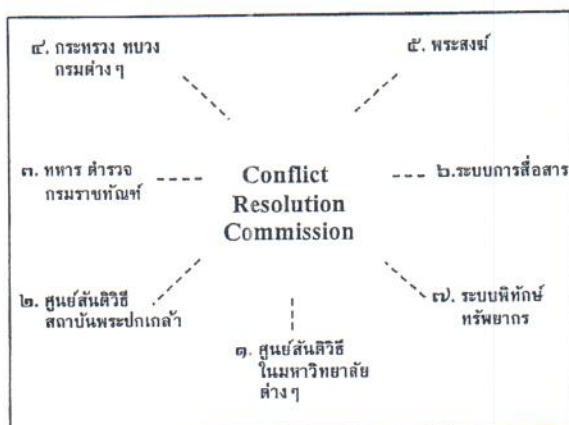
๑. จิตสำนึก (Consciousness)
(Consciousness Revolution)
๒. การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
ของคนทุกคนอย่างเท่าเทียม
๓. ความเป็นธรรม การเคารพสิทธิมนุษยชน
๔. สิทธิในความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี

ระบบสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน

๕. การเมืองการปกครองที่เคารพศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์
๖. สัมพันธภาพทางราบ ความเป็นประชาสังคม
๗. เศรษฐกิจและการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม
๘. ระบบความยุติธรรมที่เป็นธรรม

ระบบสังคมที่เคารพสิทธิมนุษยชน

๙. บริการสุขภาพและบริการอื่นๆ
ที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
๑๐. การศึกษาที่ส่งเสริมการเคารพศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์
๑๑. การสื่อสารที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
๑๒. สันติวิธี

[illegible]

การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน ๘ ประการ

๑. การหาคัดสรรคุณค่าความเป็นคนของทุกคน

๒. เคารพความรู้ในตัวคน

๓. เอื้ออาทรและจริงใจต่อกัน

๔. เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust)

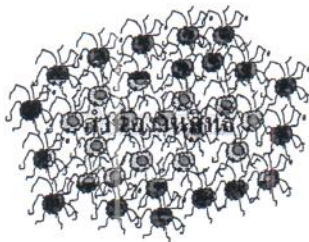
๕. สามัคคีธรรม - พลังทางสังคม

๖. เกิดปัญญาพร้อม นวัตกรรม - Group genius

๗. ฝ่าความยากไปสู่ความสำเร็จ

๘. เกิดความสุขประดุจบรรลุนิพพาน

เครือข่ายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รูปที่ ๒ เครือข่ายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
